

VOJENSKÉ ROZHLEDY

V. J. HAUNER:

Vojevůdce Ludendorff.

X. Ofensiva do Itálie na podzim 1917.

S italskou armádou bylo nutno nějakým způsobem zúčtovat, o tom nebylo sporu, sice byla by přece prorazila na Soče. Šlo jen o to, do jaké míry a kde. Jinak řečeno, šlo o to, má-li být připravena a provedena zničující bitva, či pouze nějaké polovičaté opatření, jež by italskou armádu třeba hodně zeslabilo, ale nevyřadilo z dalšího průběhu války. Každá polovičatost je kompromisem mezi tím, čeho chceme dosáhnouti a čeho vskutku dosáhneme, a kompromis, třeba se osvědčoval v politice, nemá místa ve strategii, poněvadž tam chtítí znamená všecko. Tak tomu bylo s italskou ofensivou středních mocností na podzim 1917.

Forma fronty italsko-rakouské sama podávala jediné správné řešení: současný hluboký útok z Tyrol a průlom na Soče byly by italskou armádu zahnavy do Pádské nížiny, kde by byla bývala ze dvou stran zaskočena a zničena, aspoň z největší části. Ale k této jednoduché myšlence nepracovalo se ani německé ani rakousko-uherské nejvyšší velení. Snad proto, že byla by vyžadovala více sil, než jich tehdy ústřední mocnosti měly k dispozici, dokud ruská fronta se dosud držela a na západě situace stále byla nebezpečná. Ovšem i to je pouze subjektivní náhled: vojevůdce rázu Napoleonova nebyl by se ohlížel na východ, zejména po úspěchu u Rigy, a byl by všecku svou sílu vrhl na Itálii, aby aspoň jednoho protivníka odpravil na dobro. Ale ani Ludendorff, ani Arz, který se stal chefem rakouského generálního štábu po Conradovi, nebyli takovými vojevůdci. Oba mysleli více takticky než strategicky a taktickým obtížím obětovali strategii.

Nowak ve svém spise*) praví, že již v prosinci 1916 baron Conrad z Hötzenborfu navrhl mladému císaři útok na Itálii s průlomem na Soče mezi Bovcem a Tolminem, kombinovaný s útokem z Tyrol; útok ten měl být proveden na jaře příštího roku, byl však odložen pro německý ústup na západní frontě a následující po něm dohodovou jarní ofensivou.

Conrad prý opakoval svoji myšlenku na jaře 1917 vida, že válka vstupuje do krise; nyní nešlo již pouze o Terst, nýbrž i o Ameriku, již se Conrad více bál, než Ludendorff, a bylo tedy třeba pospíšet si s rozhodující operací. Ludendorff prý odvětil Conradovi, který byl tehdy jen velitelem skupiny armád X. a XI., že se k ofensivě odhodlává „s půl srdcem“, uznáváje nebezpečnost, jež hrozí Terstu.

Podle toho nebyl by Ludendorff pochopil úplně Conradovu myšlenku: nešlo o záchranu Terstu,

*) Karl Fr. Nowak: Der Weg zur Katastrophe, Berlin 1919. Erich Reiß.

nýbrž o překonání krise světové války a o vyřazení jednoho z protivníků na dobro. Ale Nowak není zcela objektivním svědkem, nýbrž nadšeným obhájcem Conradovým, jenž bohužel dosud sám nic neuveřejnil, kde by autenticky vykládal a dokazoval svoje plány.*) Ludendorff ve svých pamětech praví, že by italská ofensiva byla strategicky nejlépe byla vyšla z Tyrol, jako ofensiva r. 1916, která byla myšlenkou Conradovou. Ale k tomu nebylo vojsk. Myšlenka ta byla by vyžadovala zesílení armády na Soči, aby vázala celou druhou a třetí armádu italskou, a značného zesílení skupiny Conradovy, jejíž postup v horském terénu tyrolském byl by býval i tak velmi obtížný. Bylo tedy, praví Ludendorff, zase nutno strategii obětovat taktice a útočit na místě, kde nepřátelská fronta byla slabá a kde kynul úspěch již slabším silám. Bylo to místo mezi Canale a Bovcem, kde se sočská fronta ohybala. Podařil-li se průlom, dostala se prorazivší vojska vzad italské sočské linie a bylo pak možno přejít k operaci. Ovšem že bylo třeba k tomu účelu dobrých, horských vojsk, poněvadž pozemí bylo tam velmi obtížné. Tuto ideu hájil zejména ppl. Wetzell z Ludendorffova operačního oddělení. Generál Krafft v. Dellmensingen, chef prince Albrechta Württenberského, a major Willisen poslání prostudovat terén — mimochodem řečeno čas. „Le Matin“ to ihned uveřejnil — a schválili ten nápad. Byl tedy přijat a k jeho provedení utvořena XIV. armáda uvolněním 6 německých divisí, k nimž přidány 2 rakouské. Velitelem jejím se stal Otto v. Below a chefem štábu jmenován v. Krafft. Vojska byla vystrojena pro horskou kampaň a vyvíčena v horské střelbě.

Vedle armády Belowovy měl průlomný útok provésti též rakouský armádní oddíl gen. Krauße, skládající se ze čtyř divisí, rakouských i německých, jenž měl operovati na pravém křídle Belowově. Situace od moře k Tyrolům byla tedy taková: I. a II. sočská armáda, tvořící skupinu Borojevičovu až severně od Canale, XIV. armáda Belowova asi ke Kobaridu, armádní oddíl Kraußův až ke korutanské hranici, dále X. armáda rakouská až k Tyrolům a posléze XI. armáda v Tyrolích, obě tvořící skupinu Conradovu. Cílem útoku, který měl zasáhnouti hlavně II. italskou armádu a dostati se vzad III. armádě, byla předepsána Cividale, po př. kdyby byla věc dobře šla, až Tagliamento.

Generál Krauß ve své knize**) kritizuje velmi odmítavě malost této myšlenky a praví doslovně (str. 220.):

„Generálporučík v. Krafft mluvil se mnou o úkolu armády. Nebyl spokojen s vytýčeným cílem útoku, Cividalem a, při dobrém průběhu, Tagliamentem a minil, že je třeba chtít něco určitého a že minimum je, proniknout až k Adiži. Odvětil jsem, co bylo by na mně, že bych měl jen jeden cíl ofensivy: Lyon. A tak byli jsme téhož náhledu, že neuvěřitelně úzké vymezení ofensivy jest těžkou chybou; ukazovalo, že celá idea útoku vznikla pouze z nouze, ne z vůle odhodlati se k jediné správné strategii: povaliti Italii. Omezené, slabé rozhodnutí bylo také důvodem, že i prostředky k útoku zůstaly omezeny a nebyly přiměřeny poměrům Benátska.“

„Dvakrátě podjali jsme se ofensivy proti Italii a pokaždé jen na polovic. Ponejprv útočili jsme pouze z Tyrol a podruhé pouze od

*) Při korektuře tohoto právě došla kniha Conradova: Aus meiner Dienstzeit 1906—1918, již však nebylo lze autoru dosud použiti.

**) Alfred Krauß: Die Ursachen unserer Niederlage. München. J. F. Lehmann 1920.

Soči. Myšlenky tak blízké, že se přímo vnucovala, útočiti s obou stran, neměli jsme nikdy.“

„Na podzim 1916 přinesly noviny článek o tyrolské ofenzivě, patrně inspirovaný vrchním velitelstvím, v němž stála fráze v Těšíně*) obvyklá: „Dějiny ukáží, proč se nepodařila tyrolská ofenziva.“ Článek ten přiměl mne, abych podmaršálku v. Martererovi oznámil příčiny, proč ofenziva selhala, jak je ličím v kapitole: „Chefem štábu arcivévody Eugena“. Zdůraznil jsem, že celé založení ofenzivy učinilo z ní dobrodružství, že vážnosti války vyhovuje pouze jediná současná, silná ofenziva z Tyrol a od Soči, s cílem zničit italskou armádu. Prosil jsem, aby oznámil mé vývody císaři, aby byl informován. Podmaršálek v. Marterer mi psal, že dopis předložil následníkovi, jenž obsah jeho úplně schvaluje. Přes toto schválení byly 1917 v plánu ofenzivy spáchány tytéž chyby, jako 1916, pouze směr útoku byl změněn.“

Ludendorff ve své nejnovější knize**) se zmiňuje o těchto plánech a praví:

„Někteří nejsou spokojeni s výsledky tažení proti Italii. To jest správné, pomyslíme-li na výsledky, jichž by bylo mohlo dosíci energické jednání c. a k. armády na Soči a z Tyrol. Výtky nejsou však oprávněny, hledíme-li k celkové situaci operací; jinak měla by politika důvod stěžovati si. Nespokojenci hájí místo operace provedené operací z Tyrol proti týlu italské sošské armády.***) Názor ten není správný, ač na první pohled má mnohé přednosti. Nejen německé nejvyšší velení, nýbrž velmi mnohá místa, zastoupená udatnými, energickými muži, nezávisle na sobě prozkoumala i tuto operaci, ale zavrhla ji, zejména pro nedostatečnou sílu vojsk po ruce jsoucích, železniční spojení a roční dobu. Možno též připomenouti, že rakousko-uherská ofenziva 1916 uvízla již před ruským útokem, poněvadž byla podniknuta s příliš malými silami. Ale i ty byly větší, než síly, jež 1917 byly k dispozici. I zde lze jen říci, že strategie je soustava výpomůcek, jež volíme ne podle doktrin a přání, nýbrž z drsné skutečnosti. I na italské frontě vedení vykonalo s danými prostředky vše pro sebe i pro politiku, co se dalo od něho očekávati.“

Tento Ludendorffův odstavec je poučný ze dvou příčin. Předně uznává v něm, že myšlenka operace z obou stran byla v podstatě správná a že by se byla vyplatila. Dává tedy teoreticky za pravdu Kraußovi a všem, kdož vidí v ní jediné správné řešení, a vymlouvá se toliko na nemohoucnost technicko-taktického rázu (roční doba zde nemohla vadit, když k tyrolské ofenzivě, jak uvidíme, přece jen došlo, ale až v prosinci). To je právě známka vojevůdcovských bohů *minorum gentium*, že místo strategicky výhodnějšího směru, ale takticky obtížnějšího, volivají směr takticky pohodlnější, ale strategicky méně výhodný, a tím zbavují se už předem možného, pronikavého úspěchu. To vidíme v celé činnosti Ludendorffově — a přidal bych i Conradově — že jsou příliš otroky taktiky a zeměpisu. Namísto, aby si vybrali strategicky nejprůzumnější řešení a s celou energií učinili všechny přípravy, aby je takticky zmožili, vyberou si řešení takticky příznivější a ve tragedii vidí pouze „systém výpomoci“.

*) V Těšíně byl tehdy hlavní stan a nejvyšší velitelství, později byl v Badenu u Vídně.

**) Erich Ludendorff: *Kriegführung u. Politik*. Berlin, E. S. Mittler u. Sohn 1922.

***) Srv. Ein Generalstabler: *Kritik des Weltkrieges* p. 201 (Leipzig, K. F. Koehler 1920), kde je to přímo prohlášeno za řešení Krauffa v. Dellmensingen.

A tu jsme u druhé věci. Moltkův výrok že strategie jest „System der Aushilfen“, není definicí, nýbrž bonmotem, jímž veliký mlčelivec chtěl říci, že strategie jsou situace, kdy dlužno se přizpůsobiti okamžiku, asi jako Molière říkával o svých kusech: „Je prends mon bien où je le trouve“, čímž také nechtěl vyjádřiti, že dramatické spisování je kradení cizích myšlenek. Moltke nemínil, že strategie nemá myšlenky a že je ovládána nahodilostmi, naopak strategie musí mítí napřed ideu, ale pak musí všech pomůcek systematicky využít k provedení té ideje. Ludendorff tím, že Moltkův výrok bere doslovně, projevuje, že se nedovede povznést k nejvyššímu chápání strategie, jako prostředku **rozhodnutí** válku, nejen věsti ji **k nějakému** výsledku. Necht' již italskou ofensivu proponoval Conrad či on, jest jisto, že její výsledek byl právě tak neuspokojivý (a relativně ještě méně uspokojujivý), jako výsledek ofensivy do Rumunska r. 1916, která se prováděla podle jeho dispozic a vykazala tytéž chyby: nedostatečnou kombinací frontálního útoku s útokem obchvatným nebo odcházejícím, a vedla k téměř konci: k porážce, ne však zničení nepřátelských armád.

Ale obraťme se nyní k provedení útoku. Armáda Belowova byla opatřena dostatečným dělostřelectvem a dokonce plynometry, jež se měly ponejprv na onom bojišti uplatniti, také střeliva měla dostatek. Ne tak Krauß, jenž musil všechno desetkrát urgovat, minometry, děla i střelivo, a pak ještě potřebné věci dostal pozdě. Ni jedna, ni druhá armáda nebyly opatřeny dostatečným mostním trémem, poněvadž jejich cíl nesahal přes Tagliamento, ani jezdeckvem a cyklisty, poněvadž se nepočítalo s tím, zabezpečiti si včas přechody přes tuto řeku a jiné řeky.

Další chyba byla v tom: rakouské nejvyšší velitelství od dob Conradových mělo zvláštní oblibu v operacích na horách. Nuže, v horské válce je dvojitá možnost operace: buď zabezpečiti si vrchy, nebo údolí. Proniknu-li údolím dozadu vrchu, padne jeho posádka sama sebou, nemusím ho tedy teprv dobývat. Nadto jsou operace v údolích rychlejší; jde vždy jen o to, brzy proniknout, abychom odřízli nepřítele; je to jakási analogie průlomu, spojeného s obchvatem proti ryze frontálnímu útoku ve válce v rovině. Conrad byl přívržencem útoku na hory, Krauß byl pro útok v údolích; oba směry se potíraly. Rakouská armáda byla cvičena k dobývání vrchů, což někdy způsobovalo velké ztráty. Generální štáb si nedovedl představit, že hora může padnout také od zadu, nebo odříznutím. Proto činil dispozice, aby po průlomu vítězné oddíly zabočily hned do hor a dobývaly tam nepřátelských postavení, jež by se byla sama sebou dalším postupem v rovině stala neudržitelná. Naproti tomu Krauß měl myšlenku, jakmile vnikne do roviny, zajistit se v bocích proti italským oddílům, sedícím v horách, pouze slabými oddíly a s celou silou se vrhnout ku předu, aby co nejdříve dospěl k mostům a zamezil nepříteli ústup přes Tagliamento. Tím byla by nejen druhá italská armáda rozbita — průlomem na Soče — nýbrž i třetí armáda chycena a zajiata, spojenecká fronta byla by se octla v zádech italských armád, jejichž fronta byla obrácena do Korutan a Tyrol, a při dalším rychlém postupu přes Píavu a k Adiži byla by celá italská armáda bývala odříznuta v Pádské nížině.

Situace na bojišti byla tato: Krauß měl proti sobě čtyři italská postavení: první před Bovcem, druhé za ním, třetí před Sagou a

čtvrté na hřbetu Stolu. Below měl první nepřátelskou linii před Sočou u Krnu, druhou za ní na hřbetě Kolovratu, jehož koncem byl silně opevněný Matajur (1641 m), mezi oběma ležel Kobarid v údolí Soče.

Plán útoku byl Krausem stanoven takto: Hlavní jeho moc, tři divise a to „protěžová“, myslivecká a 22. střelecká měly po zdolání překážek artilerií a minomety co nejrychleji prorazit přes Bovec na Sagu a tam se rozdělit; první dvě divise měly zabočit na pravo přes Nizký Vrch na Resiuttu v údolí Felly, aby vzaly v týle italská vojska, stojící proti X. rakouské armádě, jež měla útok ten podpořovat útokem od Rajbelského jezera na Nevejské sedlo. Střelecká 22. divise měla vzít opevnění na Stolu (1668 m) a přes Bergognu proniknout na Tarcento. Divise 55. vycházející od Vršiče, měla proniknout na Kobarid, kam též směřoval útok 50. divise armády Belowovy, z prostoru mezi Krnem a Mrzlím (1361 m), jakož i 12. pruské divise od Tolmína, která měla proniknout údolím Soči, od Kobaridu přejít do údolí Natisony k Cividale a obejít tak Matajur a postavení Italů na Kolovratě, jež bylo snad neobsazeno. Jiné divise Belowovy měly útočit frontálně přes Soču jižně od Tolmína. Borojevičova skupina (I. a II. sočská armáda) měla se připojit poněkud později; zatím měla nepřítele jen upoutat.

Rozhodující byl úder 22. střelecké divise přes Stol na Tarcento a útok 12. divise Belowovy na Cividale a dál na Udine, a všecko záviselo na tom, podaří-li se první, druhé a třetí italské postavení vzít tak rychle, aby se Italové nevzpamatovali k nové obraně. Celkem bylo připraveno k útoku a v rezervě 36 divisí.

Několik dní před útokem, který byl původně položen na 22. říjen, utekli dva rakouští rezervní důstojníci — tehdy se pravilo, že Češi — k Italům a prozradili jim plán, jakož i dobu a podrobnosti útoku. Italové tedy měli čas zesílit posádky fronty a připravit se.

Útok počal silnou dělostřeleckou a plynovou přípravou ve 2 hod. ráno dne 24. října a podařil se na celé čáře. Kolony v údolích pronikly rychle ku předu a usnadnily tím práci praporům, jež odbočily dobývat vrchů. Pruská 12. divise byla večer již v Kobaridu, 22. střelecká ráno dne 25. v Saze a odeslala ihned dva prapory, jež zlesly Stol, kde zajaly celou italskou brigádu. Matajur, jež Below klamně považoval za klíč italského postavení před Cividale, byl vzat jedinou setninou 12. divise, která jej učinila neudržitelným, dostavši se do údolí Natisony a pronikajíc k Cividale, již obsadila 27. října. Italové před X. armádou dali se zajímat v celých brigádách, jakmile Krausovy oddíly pokročily do roviny k Gemoně.

Kraus spěchal k Tagliamentu, a Below, který 29. obsadil Udine, měl nyní zabočiti na jih, aby obešel v zádech III. italskou armádu, poutanou ještě Borojevicem, jenž dosud nedospěl ani ke hranici. Ale to se nestalo. Německá armáda naopak tlačila se spíše v pravo, do prostoru Krausova, aby ho předešla. Byl v tom kus rivality německo-rakouské, která nebyla na místě,* tím méně, že armády neměly ani kavalérie, ani cyklistů, kteří by byli obsadili mosty, a tedy každý pochodový zmatek poskytoval Italům čas, aby unikli. Kdyby byl Ludendorff „s celým srdcem“ sledoval italskou ofensivu, byl by se snažil, kořistit z úspěchu co nejvíce a byl by organizoval i postup armád v nížině Pádké, ale vida v italské

*) O úspěchu Krausova průrazu a jeho dobytí Stolu nebylo v depeších ani slova, za to obsazení Matajuru vyličeeno jako hrdinství.

ofensivě pouze „systém výpomocí“, nestaral se valně o její výtěžky a přenechával směr a smysl postupu armádním velitelům.

Krauß praví, že se naskytla ještě jedna příležitost, kdy nejvyšší velitelství mohlo ukázat, dovede-li vskutku pojmout operativní myšlenku. Italská II. armáda byla rozbita, III. se nalézala na ústupu k Tagliamentu, tlačena ze zadu skupinou Borojevičovou. Belowova levá kolona byla 30. již v Codroipu; Below nestaraje se o echiquier, pojal správnou myšlenku zabořit nyní na jih a obsadit v zádech III. italské armády (vévoda z Aosty) přechody přes řeku. Ale Borojevič to nedovolil. Below byl by tím vstoupil do jeho pochodového prostoru, a Borojevič — tvrdohlavý a obmezený jako vždycky — žádal, aby německá vojska, octnuvši se tím v jeho rayonu, se mu podřídila. Na to nechtěl zase přistoupit Below a tak vhodná příležitost se propásla.

Ale to nebylo vše. Právě křídlo II. sošské armády předstihlo Italy, kteří zůstali ještě před I. armádou rakouskou, a jsouc Němci odsunuto od Codroipa, kam mělo postoupit, uchýlilo se poněkud na jih a jeho předvoj obsadil most u Madrisia. Divisionář Goiginger, který vedl postup, pochopil ihned situaci a pomýšlel zmocnit se také mostu u Latisany, na jihu od Madrisia, přejítí řeku a očekávat na druhém břehu ustupující III. italskou armádu, při níž se nalézal vedle vévody z Aosty i král. Celá armáda by tím byla bývala zajata. Ale Borojevič vzkázal Goigingerovi, aby jen pěkně s celou skupinou obou divisí pochodoval do Codroipa, kde byl jeho vytčený cíl. Na námitku divisionářovu, že jsou tam beztoho už Němci, nevzal žádného zřetele a rozkaz opakoval. A tak Goiginger, rakouský generál, který nebyl vychován k tomu, aby se protivil obmezenému nadřízenému, poslechl, táhl do Codroipa, kde se střetl s Němci, a III. italská armáda v celku unikla. Zajato bylo jen 60.000 mužů, a zásluhu o to si ovšem přičtli zase Němci. Borojevič byl arci později sesazen, ale italská armáda byla už zachráněna. Latisana obsazena teprve 31. října.

Z nedostatku mostního materiálu podařilo se přejítí Tagliamentu teprve 2. listopadu v horním toku u Cornina, kde po bojích přešla Schwarzenberkova 55. divise s Bosňáky v čele, jejíž postup na Travesio přinutil pak Italy vyklidit celou linii Tagliamenta. Němci přešli teprve o dva dny později.

Příští etapou bylo Piave. Ale tu se zase ukázal neblahým názor rakousko-uherského generálního štábu, že na horské posice třeba útočit. Kdyby bylo vojsko postupovalo co nejrychleji v rovině a odřízlo všechny kolmo jdoucí komunikace italských armádních oddílů, stojících dosud v horách, mohlo se jejich posic zmocnit bez boje. Ale podle rozkazu musili se velitelé armád oslabovati detašováním oddílů do hor a trpěli zbytečné ztráty při dobývání obtížných posic. A tak když se konečně 11. listopadu dostali k Piavě, našli všechny mosty zbořeny; teprve 12. přešla první vojska trvale přes řeku u Nave a postoupila pak na Feltre. Pochod u Viduru v středním toku Piave vedl sice k vybudování předmostí u Covolo, ale dalšího významu neměl. — Správný postup nyní byl by býval útočiti z Tyrol a tím buď zajmouti další část italských vojsk, reorganisujících se za Piave, neb aspoň je přinutit, aby vyklidila linii piavskou. Směr útoku byl by nejlépe býval po Adiži, neb u Gardského jezera. Ale Conrad byl jako posedlý na planinu Sedmi obcí, kam stáhl většinu svých vojsk z Fassanských Alp; zatím Italové se usadili na Monte Grappa mezi Brentou a Piavem. Poněvadž Conrad se nedostal včas na jih údolím Brenty, a Krauß musil teprve dobývat

Quera a Monte Tomba, již nedobyl, zastavil se vůbec další postup rakousko-uherských vojsk. Německá armáda a obě sočské armády zatím stály u Piave, nemohouce přes řeku. Ofensiva byla u konce.

Šlo nyní o to, co dále. Badenské nejvyšší velitelství, tedy chef generálního štábu Arz, ustanovilo se na tom, proniknout aspoň po Brentě na jih; k tomu konci bylo třeba vzít Mte Asolone a Mte Grappa. To byla zase jen strategie kousková, skutečná operace byla by se musila státi na Adiži; ale k té nechtělo se odhodlati ani rakouské, ani německé nejvyšší velitelství, které beztoho hledělo na italskou ofensivu jako na čistě rakouskou věc a čekalo už jen, až bude moci XIV. armádu zase uvolnit pro západní frontu, kde se chystaly nové útoky Dohody.

A tak po dlouhých přípravách zejména na železnicích, jež nevyhovovaly, konečně 10. prosince bylo sice dobyto Asolona, ale Mte Grappa zůstala v italských rukách. Tím byla vlastně italská kampaň skončena. Ještě Conrad se v téže době pokusil postoupit přes planinu Sedmí obcí a dobyl po nevýslovných námáhách, trpě hlavně nedostatkem artilerie, Monte Meletty a později Sassa Rosso a Val Bella, ale do Valstagně se již nedostal; další ofensiva byla mu přímo zakázána. Rakouské nejvyšší velitelství chtělo se spokojit s tím, čeho bylo dosaženo. Na piavské linii končí se válka Rakousko-Uherska s Itálií a mizí poslední možnost, aspoň jednoho soka rozhodně porazit.

Shrneme-li úsudek o italské kampani r. 1917, nemůžeme sprostiti viny německý generální štáb, že poslední operaci, která se mu naskytovala toho roku, ještě před zakročením Ameriky, provedl velmi polovičatě. Nevypracoval velkolepého plánu, nepodporoval svého spojence dosti účinně, zejména ne materiálem, a nepřevzal vrchního velení, ponechávaje operaci Arzovi. Jest ovšem pravda, že měl sám plné ruce práce ve Flandřích, kde již 22. října vzplály znovu hrozné bitvy. Myslím však, že z ruské fronty bylo by bývalo v té době lze stáhnouti dosti posil. Ale, jak se zdá, válečná situace přerostla ústředním velmocem již přes hlavu.

Ludendorff praví velmi výstižně: „Svět, a ten začínal již velmi blízko v mém okolí, viděl jen Tarnopol, Černovice, Rigu, později Oesel, Udine, Tagliamento a Piave. Ale neviděl starosti v mém srdci, neviděl mého hlubokého soucitu se strastmi našich vojsk na západě. Můj rozum byl na Východě a v Itálii, srdce mé bylo na západní frontě; vůle musila uvádět rozum ve shodu se srdcem. Již dávno ztratil jsem všechnu radost.“

Nelze se ubránit hlubokému dojmu, čteme-li tato slova. Ale přes to kritika se nemůže před nimi zastavit. Italská operace byla pojata příliš úzce a Ludendorff nepochopil, že v ní by mohlo jít o rozhodnutí celé války. Neprovedl tedy strategie ničivé, nýbrž pouze polovičatou kampaň vyčerpávací, v níž vyčerpal víc rakousko-uherského spojence, beztoho již zmírajícího, než nepřítele. Italové ztratili sice podle zpráv, které byly svého času předneseny ve sněmovně, na 600.000 zabitých, raněných a zajatých a na 3000 děl, ale jejich armáda se nerozplynula a s pomocí šesti francouzských a šesti anglických divisí upevnila se tak, že mohla už odolal každému dalšímu útoku.

Ústředním mocnostem zbyla pak již jediná dosti slabá naděje na vítězství: zkáza Ruska. To je význam strategického nezdaru italské kampaně, která takticky však byla provedena skvěle.